

letik ideológiai és művészi zavar. De József Attila költészetét gazdagította, de Radnóti, amikor éneket mondott a négerről, aki a városba ment — nem vált valami primitív miszticizmus hirdetőjévé, hanem az afrikai proletariátus megmozdulásáról adott hírt, Dési Huber István, amikor szegényparasztokat, alföldi, erdélyi tájakat festett, megmaradt öntudatos proletárnak: művésznek is, politikusnak is. Úgy érzetem, kiállításunk megnyitásán erre is rá kellett mutatnom.

Őszinte örömről, hogy e kiállításon nem kísért semmi zavaros misztika, a művészet áhítatos tisztelőjét és gyakorlatát találjuk e gazdag változatosságban, e fel-emelő gazdag benső egységben. Köszönjük a városnak, hogy immár kiállítások sorával irányít és buzdít, köszönjük a múzeumnak, hogy otthona lett a magyar művészek egyre szélesebb körének, köszönjük a művészeknek az alkotások adta jó örömet.

LÁSZLÓ GYULA

Mítosz és valóság

**A 60 ÉVES VINKLER LÁSZLÓ KÖSZÖNTÉSE SZEGEDI KIÁLLÍTÁSÁNAK
MEGNYITÁSÁN, 1972. OKTÓBER 22-ÉN**

A „másik ember” bennünk hangulati egységben él: jártának ütemrendje, kezének mozgásbokra, mondatainak hangképe, arcának mosolya, esze csillogása mind-mind ebbe tömörül. Mindannyiszor, ha a „másik” neve, emléke felbukkan bennünk, a teljesség helyett ez a róla való „képlet” merül fel. Úgy látszik, lelki életünk törvénye, hogy nem bírjuk el a másik életének teljességét, mert ez áthatná, kitúrná helyéből a miénket. A nagy emberábrázolók éppen ezt a törvényt törik át, azért olyan megdöbbenetők. Ebben van az ereje a nagy festőknek, szobrászoknak, íróknak és színészeknek. De általában a hétköznapokban a valóság jelképei között élünk, a „másik”-ról és a természetéről kialakult „képleteink” világában. Ezzel észrevétlenül egy hatalmas mítosz szereplőivé váltunk és újjáalkotott környezetben, átváltozott tudással voltaképpen mi is azt éljük meg, amit Homérosznál, a görög sorstragédiákban, vagy az ókor más nagy mítoszaiban olyan megrendüléssel olvastunk. Mindenkinek csak a maga élete teljes, a másiké csak jelzés és élete térben tovagöngyölődő mitológiává válik, amelynek minden jelensége mégis tapintható valóság.

Most megkísérlem az Önök számára, de talán elsősorban a magam számára feloldani ezt a jelképet, azt a „képletet”, amely bennem — mint „másik emberben” — Vinkler Lászlóról, a kitűnő festőről, nagyeszű emberről s a kedves barátról kialakult. A mai napra készültömben hosszan küszködtem az emlékekkel, amely a hangulatok világában formálódott. Végül is fel kellett adnom azt a küzdelmet, hogy egyetlen jelképbe, egyetlen szóba igézzem őt. Nem ment, s ráébredtem: nem is találhattam meg az egyetlen ráillő szót, mert ő többretegű, többszólamú egyéniség!

Fiatalkorunkban együtt indultunk a Képzőművészeti főiskolán, ő talán 2–3 évvel volt fiatalabb, de már akkor „észrevettük” egymást. Én Rudnaynak, ő Karlovszkynak volt tanítványa, híres volt megelevenítő erejű, pórusokig hatoló arcmaisáiról. Aztán hosszabb ideig nem találkoztunk, én kiváltam a céhből, más hivatásban mulattam a telő esztendőket. Egy-két évtizede ismét többször találkoztunk, voltam műtermében s otthonában, néztem képeit, vázlatait, olvastam tündökléses tanulmányait, láttam kiállítását az Ernst Múzeumban s máskor is találkoztam képeivel, a szegedi Tanárképző Főiskola kiállításán még beszéltem is művészetéről. S lám: mégsem sikerült az egyetlen szót megtalálnom.

Három képe — művészi humánjának hármassága — kísért, ha nevét kimondom. Egy több méteres karton, amelyen a tus szétáradó folyama őserdei bozót arabszékjévé válik; a másik kép olajfestmény, fekete háttérből leonardos mosolyú fiatal nő néz reám; a harmadik nagy lapjáról Oidipus linóleummetszetének egymás mellé s egymásra zsúfolt ismétlése kérdez valamit, amit pontosan nem is tudok. E hármassághoz társul elmosódó háttérként szürrealista képsora, s az egész emlékezést átszövi a jó barát Kerényi Károly mítoszteremtő közelsége.

Ezek az emlékezőrétegek, mint egy kórusmű szövegei, egyszerre vannak jelen, egyik a másikat értelmezi, egyik a másikat rejtett zugait fénnel árasztja el. Ennek az eggyé olvadó benyomásnak, hangulatnak csak neve van bennem, szava nincsen. A neve: Vinkler László.

Így eljutottunk a legegyszerűbbig. Éppen az történt, mintha egy ismerősünk idézésekor kimondanók a nevét. Tudják ugye, hogy a régi időkben éppen ezért azt hitték, hogy a név idéző ereje onnan van, hogy azonos viselője lelkével: „nomen est omen”. Még most is vannak babonás emberek, tőlünk messze földön, akik például megváltoztatják a nagybeteg nevét, mert a betegség a név = lélek személyt támadja; avagy gondoljunk az új életet kezdő szerzetesekre: új nevet kapnak ők is. Vinkler László legjobb jellemzése nevének kimondása, ez abban a pillanatban felidézi páratlan személyiségét, méghozzá mindenkihez éppen úgy, ahogy műveinek igazetében az illetőben megformálódott.

Kísérletünk, hogy Vinkler Lászlóra nevével találóbb, jellemzőbb jelzőt találjunk, sikertelen maradt, ám mégsem volt meddő, keresés közben megszilárdult bennünk az a felismerés, hogy művészete azért nem jellemezhető egyetlen szóval, mert többértelmű, többretegű. Képeit, rajzait most e felismerés jegyében közelítjük meg.

Művészi kifejező ereje elsősorban a rajz, a vonal, a tapintható forma emberközelségében bontakozik ki. Nem láttam egyetlen képét sem, amelynek indulati telítettsége például valamilyen színakkordból kelne életre. Ő tehát e tekintetben az impresszionizmus előtti európai piktúra folytatója, ahol a szín némes kíséret csupán, de nem a kép célja. Képeinek témája sem valamilyen illó pillanat, hanem az ember és a világ.

Másik megfigyelésünk: amit itt látunk, annak alapja még csak nem is a vonal és a forma, nem is az ábrázolás kényszere, hanem a gondolat lírája. Vinkler Lászlót mély bölceleti kérdések izgatják, ezek képzőművészeti megfogalmazását kutatja, a szónak majdnemhogy tudományos értelmében. Néha — valljuk meg — e bölceleti eszmélkedés rá is nő a kifejezésre, s csak azoknál található visszhangra, akik Vinkler Lászlóval azonos jellegű műveltségben élnek. Nem véletlen, hogy a művészet keletkezéséről alapvető felismerései, tanulmányai vannak. Hogy csak egyet említsek: az életkor szerepéről a műalkotásban. Ez olyan élettani erő, amely áttűz a korokon s egymás közelébe hozza a mindenkori 20—40—60 évesek és az élettől búcsúzó művészetét, bármilyen stílusban is keressék a kifejezést. Izgalmas feladata lesz annak a művészettörténésznek, aki majdan ezt a felismerést éppen Vinkler László életművére alkalmazza.

Harmadik megfigyelésünk a következő lenne: Vinkler Lászlót nemcsak a körülötte levő világ, emberek, tájak indítják képalkotásra, hanem holt s élő pályatársainak művei is mint képeletkeltő valóság jelentkeznek számára. Az egyszer már megformált élmény művészi valósága is olyan változatok lehetőségeit villantja fel benne, festésre serkentvén őt, akárcsak egy „tengerszemű hölgy” jelensége. Ezt a sokrétűséget sokan félreértik, hiányolván, hogy nincsen határozott, egymondókás mondanivalója életművének. Ebben a félreértésben — láttuk — van igazság is: Vinkler László ugyanis valóban kipróbálja a kifejezés minden regiszterét. Festői kutatási területe a természet formavilágától a véletlenek optikai kérdőjeleiig, a csiszolt üveghengereknek a látványt térgörbökké varázsoló csodájától a kubisták szét-tördelt teréig mindenre reá tud hangolódni, mindenben keresi az ember helyét — a maga helyét.

Művészi tudását és fegyelmezett értelmét nemcsak képeiben tárja elénk, hanem élő emberekbe plántálja — tanítványaiba. Sok fiatal indított útnak, megalapozott tudást és termékeny problémalátást adván útravalóként.

Vinkler László piktúrájának sok igaz értője, megbecsülője van, de olyanok is vannak, akik szorongva, sőt ellenségesen nézik műveit. Az ellenzők is elismerik kivételes felkészültségét, minden próbát megállt tudását. Kétkedésük inkább akörül kristályosodik ki, hogy amit csinál, az vajon csupán a nagyvilág ehoja-e, vagy szerves része a magyar művészetnek. Ha magyar művészetben valami különállót, elszigetelődöt értünk, akkor Vinkler László valóban nem illik beléje. De ha úgy nézzük majd másfél ezer éves Kárpát-medencei sorsunkat, hogy végig együtt lélegeztünk az európai művészettel, az európai szellem alakulásával, akkor Vinkler László ennek az egységnek egyik jelképe. Nem elkülönülés, hanem egy töről fakadó életérzés, amin belül persze hogy vannak színek, akkordok, vonalritmusok, tekintetek, témák, amelyek a magyar művészetben a legdúsabbak.

Európai magyarsága még nem jelezne egymagában Vinkler László művészi rangját. Az egykori Karlovsky-tanítvány végigjárta Európának valamennyi műhelyét — akárcsak a régi céhlegények —, nagy tehetségét mindenben csiszolta, mindent megtanult és — hazajött! Nem másutt kereste élete kibontakozását, hanem itthon. Ezzel a csiszolt talentummal áll most előttünk. Reá tekintve Antigone szavai jutnak eszembe Babits Mihály nemes veretű fordításában:

*„Nincs hiszem ember e föld kerekén, aki
Végzete útjait
Olcsón ki tudná kerülni.”*

TANDI LAJOS

Négy festő – négy tárlat

Hódmezővásárhely. Többet jelent e név számukra, mint egy alföldi város, többet, mint képzőművész-generációkat szárnyra bocsátó fészek és hagyomány tápláló-teremtő műhely. Nevelő iskolát jelent, bár soha nem volt iskola jellegű szervezet. Mégis a közösségi tudat, a vállalt és hirdetett társadalmi hovatartozás jellemzi őket és alkotásaikat.

A nyitott szemmel járó és érzékeny művészekre mindenképpen nagy erővel hat ez a környezet, a magyar valóságnak ez a darabja, mint emberi élmény. Emellett erőteljesebben hat az itt meggyökeresedett és felnőtt képzőművészeti kultúra, mint máshol, de ugyanakkor a kor szellemi és stílusváltozatainak szelei is eljutottak ide. S eljutottak az új képzőművészeti nyelv kifejezőmódjai is, melyek ötvöződnek az egyes alkotóművészek egyéniségével, felkészültségével és e sok elemből táplálkozó élmény-gondolat források érnek alkotássá, kiállításokon sorakozó festményekké — életművekké.

Négy vásárhelyi kötődésű festőművész — Németh József, Kurucz D. István, Férjér Csaba és Hézső Ferenc — ez évben megrendezett önálló kiállítása kapcsán kerestem választ, vagy ha nem is teljes választ, de jelzéseket arra, hogy dinamikusan fejlődő, napról napra változó világunkban milyen továbblépési lehetőségek adódnak az e városhoz kötődő művészek számára, hogy ne kelljen megtagadni mestereiket és e táj tűnő világának hagyományait, de ehhez a korhoz és ennek a kornak képzőművészeti nyelvén szóljanak. Ki mit hall meg a kor hangjaiból, ki az, aki csak ábrázol, ki az, aki kérdez, és ki vállalja a válaszadás kockázatát a XX. század het-